

АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ З ООП НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Грінько Надія Анатоліївна,
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність «Соціальна робота»
Дніпровського індустріально-
педагогічного фахового коледжу

Науковий керівник:
Закревська Анжела Валеріївна
викладачка
Дніпровського індустріально-
педагогічного фахового коледжу

Сьогодні система освіти України працює в умовах воєнного стану та масштабних внутрішніх переміщень населення. Особливої уваги потребують діти з особливими освітніми потребами, які прибули з тимчасово окупованих територій. Вони пережили травматичні події, зміну соціального середовища та часто перерву в навчанні.

Сучасна освіта має не просто давати знання, а й забезпечувати комфортне і безпечне середовище, де кожна дитина може адаптуватися психологічно, соціально та освітньо. Особливо це важливо для дітей з особливими потребами, адже вони потребують додаткової уваги та підтримки. Інклюзивна освіта базується на принципах рівності, поваги до кожної особистості та справедливості. Вона передбачає індивідуальний підхід до всіх учнів і допомагає формувати суспільство, де кожен має своє місце, незалежно від особливостей розвитку. Іншими словами, «інклюзивний» означає, що освіта і життя в суспільстві відкриті для всіх, і ніхто не залишається осторонь.[3].

Інклюзивне навчання є важливою умовою для успішної соціальної адаптації дітей з особливими потребами. Досвід європейських країн показує, що багато таких дітей можуть навчатися у звичайних школах, якщо створені відповідні умови: підготовлені вчителі та підтримка сімей.

Термін «інклюзія» походить від англійського слова inclusion і означає включення або приєднання. Іншими словами, це процес, коли людину залучають до спільного середовища або діяльності, роблячи так, щоб ніхто не залишався осторонь. Слова, споріднені з inclusion, також несуть ідею участі та інтеграції: include – включати, including – включаючи, inclusive – включно, всеохоплююче.[5, с. 5].

Щоб інклюзивна освіта працювала ефективно, потрібно зрозуміти її основні принципи та умови, які забезпечують успішну участь усіх дітей у навчальному процесі. Українська вчена А. Колупаєва у своїх дослідженнях виділила концептуальні основи інклюзивної освіти та дала теоретико-методологічне обґрунтування того, як організувати навчання

так, щоб діти з особливими потребами могли рівноправно навчатися разом із однолітками у загальноосвітніх закладах.[2].

За словами Колупаєвої, навчання дітей з особливими потребами має базуватися на продуманій педагогіці, яка враховує індивідуальні потреби кожної дитини. Такий підхід не лише допомагає самим учням досягати успіху, але й приносить користь усьому суспільству, адже ефективно навчання запобігає марнотратству ресурсів і розчаруванню, які часто виникають через низьку якість освіти або використання застарілих стандартних методів. [3].

Адаптація та модифікація навчальної програми

Адаптація – це коли дитина з особливими освітніми потребами (ООП) вивчає той самий матеріал, що й однокласники, але з використанням допоміжних стратегій: спрощених пояснень, додаткових карток, коротших завдань, візуалізацій, комп'ютерних програм тощо.

Модифікація – це зміна самого змісту програми або рівня складності завдань, щоб дитина могла брати участь у навчанні, навіть якщо її рівень знань відрізняється від рівня класу. Тут теми уроків ті самі, що й у всьому класі, але матеріал і підходи спрощені або ущільнені.

Роль педагогів та асистентів

Крім учителя, з дитиною працюють асистент учителя, психолог і корекційні педагоги.

Асистент вчителя – ключова людина: він спостерігає за дитиною, знає її потреби, допомагає зрозуміти завдання, готує адаптовані або модифіковані матеріали та комунікує з усією командою.

Психологи та корекційні педагоги відстежують емоційні та психологічні реакції учня та дають рекомендації для підтримки його у класі.

Як організувати навчання та оцінювання

Питання навчання обговорюють щонайменше раз на тиждень, а прогрес учня аналізують щодня.

Завдання можуть бути скорочені, спрощені або виконуватися за допомогою асистента, але без того, щоб він робив роботу замість дитини.

Учень може демонструвати знання нестандартно: презентації, малюнки, ілюстрації, показ у невеликій групі тощо.

Принципи модифікації навчальної програми

Спрощення – зменшення складності цілей та завдань.

Виключення – скорочення обсягу матеріалу або вимог.

Ущільнення / інтеграція – об'єднання предметів або змісту, щоб легше було засвоювати.

Для модифікованих програм використовують:

менше матеріалу на уроці;

заміну завдань на простіші (написати текст на комп'ютері замість ручки, скласти замість множити);

додаткові картки, алгоритми, позначки;

повторення інструкцій.

Оцінювання у таких програм теж індивідуальне: завдання передбачають прості дії замість складних.

Великий внесок у розвиток інклюзивної освіти в Україні зробив українсько-канадський проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні», який підтримала Канадська агенція з міжнародного розвитку. Найважливішим його досягненням стало поширення інформації про переваги інклюзивного навчання.

Для дітей з особливими освітніми потребами інклюзія дозволяє навчатися разом із здоровими однолітками, що сприяє їхньому мовному, соціальному, емоційному, моторному та когнітивному розвитку, а також допомагає встановлювати дружні стосунки та брати участь у житті спільноти.

Для інших дітей це навчання виховує толерантність, вміння приймати відмінності, співпрацювати, проявляти кмітливість, нестандартне мислення та співчуття до інших.

[4, с. 124].

Адаптація дітей з особливими освітніми потребами, які прибули з тимчасово окупованих територій, є складним і багатовимірним процесом, що поєднує психологічну підтримку, освітню компенсацію втрат та соціальну інтеграцію. Вона потребує системного підходу, міждисциплінарної взаємодії фахівців і тісного партнерства з родиною.

Нормативно-правова база України, зокрема Закон України «Про освіту» та Закон України «Про повну загальну середню освіту», гарантує право кожної дитини на якісну та доступну освіту незалежно від місця проживання чи життєвих обставин. Практична реалізація цих гарантій здійснюється через діяльність Інклюзивно-ресурсні центри, команд психолого-педагогічного супроводу та підтримку з боку держави й міжнародних партнерів.

Ефективна адаптація можлива за умови дотримання ключових принципів: безпеки, прийняття, індивідуального підходу, поступовості вимог і постійного моніторингу розвитку дитини. Важливо розглядати труднощі не як перешкоду, а як зону професійної відповідальності та можливість для зростання освітнього середовища.

Отже, школа сьогодні виконує не лише освітню, а й відновлювальну функцію — стає простором стабільності, довіри та підтримки, де кожна дитина може відчувати свою цінність, безпеку та перспективу розвитку.

Кейс 1. Дитина з аутизмом з окупованої території

Ситуація: 9-річний хлопчик з аутизмом переїхав із тимчасово окупованого міста. В дитині спостерігалася підвищена тривожність, страх галасу та великих груп дітей.

Дії: Психолог провів індивідуальні заняття для зняття тривожності. У класі організували сенсорний куточок і короткі перерви. Учитель застосовував поступове залучення у групові заняття (спочатку спостереження, потім участь у маленьких групах).

Результат: Через два місяці хлопчик почав брати участь у спільних проектах класу та налагодив контакт з трьома однокласниками.

Кейс 2. Дівчинка з порушеннями слуху

Ситуація: 11-річна дівчинка з окупованої території із частковою втратою слуху не могла повністю сприймати пояснення вчителя на уроці.

Дії: Використання підписних планшетів та візуальних матеріалів. Підключення сурдоперекладача на перші 2 місяці.

Вчитель провів заняття з групою однокласників про особливості слуху, щоб підвищити розуміння і терпимість.

Результат: Дівчинка успішно інтегрувалася у клас, брала участь у групових проектах, зменшилася її тривожність.

Кейс 3. Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату

Ситуація: 10-річний хлопчик прибув із тимчасово окупованої зони із частковою паралізацією ноги після поранення.

Дії: Встановлено пандус і спеціальний стілець у класі.

Розроблено Індивідуальну програму розвитку (ІПР) із акцентом на роботу руками та онлайн-матеріали.

Педагог проводив частину уроків у форматі малих груп і індивідуально.

Результат: Хлопчик активно працював на уроках і навіть брав участь у шкільних конкурсах малюнку та програмування.

Список використаних джерел:

1. В. Бондаря. Сучасні тенденції розвитку спеціальної освіти (українсько-канадський досвід): матеріали Міжнар. конф. / за ред. В. Бондаря, Р. Петришина. – К.: Наук. світ, 2004. – 200 с.

2. Колупаєва А. А. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти» / А. А. Колупаєва, С. М. Єфімова; МОН України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки. – [К., 2010]. – 17 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

3. Колупаєва А. А. Основи інклюзивної освіти: [навч. метод. посіб.] / [МОН молодь спорту України, НАПН України, Ін-т спец. педагогіки ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. – К.: [А. С. К.], 2012. – 308 с.

4. Навчання дітей з ООП: адаптація та модифікація навчальних програм. URL: <https://nus.org.ua/2020/12/18/navchannya-ditej-z-oo-adaptatsiya-ta-modyfikatsiya-navchalnyh-program/> (дата звернення: 01.03.2026).

5. Синьов В. Нова стратегія розвитку корекційної педагогіки в Україні / В. Синьов, А. Шевцов // Дефектологія. – 2004. – № 2. – С. 6–11